

pisec ljudskih povesti in priložnostnih poljudno-znanstvenih spisov Vrhovec najbrž ne bo živel v zgodovini, pač pa mu kot zgodovinarju, ki je prvi skušal podati zgodovino Ljubljane, Novega mesta in drugih krajev, ostane za vselej častno priznanje. Saj pravi sam: „Stopil sem na pot, po kateri ni hodil pred mano še nihče.“ Ljubezen do naroda ga je vodila pri tem delu, kakor pri vsem njegovem mnogostranskem uveljavljanju.

Kot zgodovinar je bil stvaren in nepristranski, nič ni olepšaval, nikdar ni vsiljeval svojega mnenja, vselej resnicoljuben nad vse. Kot prvi je pri nas črpal vire neposredno iz arhivov. Pisal je jasno, lahkotno in preprosto. Njegovi spisi so vsakomur umljivi in se še danes bero zanimivo in živo. Prirojeni nagon ga je varoval pred slovstvenimi modnimi pretiranostmi. Njegovo zdravo mnenje o marsičem (recimo o ohranitvi starih uličnih imen) je še danes enako veljavno.

Vrhovčev življenjepis je lep donesek k bodoči splošni slovenski kulturni zgodovini, ki naj pokaže kako je naša duhovnost nastajala iz malega, kako žilavo in požrtvovalno so se vbadali mimo največjih tudi vsi ti drugi možje, ki niso za svoj trud iskali ne časti, ne plačila. Ljubezen do domovine jim je bila gonilo. Eden teh zaslužnih delavcev pri veliki stavbi slovenske kulture je tudi Vrhovčev življenjepis sam, ki si je s tem delom postavil lep spomenik.

Mestna občina ljubljanska, ki je izdajo te knjige omogočila, naj bi žrtvovala še nekaj več, da se izdajo zbrani Vrhovčevi zgodovinski spisi, ki so posvečeni ljubljanski minulosti. Tako delo bi bilo res zaslužno. Brez poznavanja domače zgodovine ni plemenitega „lokalnega patriotizma“ — le ne ustrašimo se besede —, ki je temelj vsakega domoljubja. Samo iz konkretne duhovne in čustvene povezanosti z določenim kosom domače zemlje, z rodnim mestom, izvira čut prečiščene domovinske ljubezni in vsečloveškega bratstva.

K. Dobida.

Pierre Benoit: Atlantida. Prevedel Ivan Tominec. Ljubljana. 1933. Založba „Priatelj“ v Ljubljani. Univerzitetna tiskarna J. Blasnika nasl. 203 str.

Pierre Benoit, najmlajši francoski „nesmrtnik“, hodi s tem delom po Flaubertovih stopinjah. Flaubert, veliki mojster francoskega realizma, se je s „Salambo“ oddolžil tlačenemu in zatiranemu romantiku v sebi, zarivši se z naslodo v severno afriško obalo in v davnino, ki je v zgodovini skoro nedostopna, a ustvarjajoči domišljiji včasih prav zato tem ljubša. Benoit si je izbral za torišče svojega romana isto celino, današnja francoska kolonijalna tla, središče Sahare. V njegovo delo je zajete pol črne celine z vsemi njenimi stoletji od pradavnine do danes. Tudi Lotijevo slovstveno delo ni ostalo brez posrednega vpliva na Benoitov roman.

Kakor nam je Salambina domovina časovno odmaknjena, tako nam je v „Atlantidi“ prestolnica hoggarske kraljice Antineje krajevno skoro nedostopna, skrita v pravljичne daljine. Umetnostna težkoča, ki je Benoit ni v vseh delih svojega romana enako prepričevalno premagal, je bila ta: kako oživiti s tvorno domišljijo to nedostopno, neoverljivo pravljичnost ter jo z resničnostjo in verjetnostjo tako prekvasiti, da zamami in postane umetnostno sprejemljiva in užitna.

Teh dve sto strani pripoveduje o skrivnostni vladarici, Neptunovi in Atlantovi potomki, ki je kot Renanova učenka v zadevah pohote spretnejša od

svojega učitelja in kraljuje daleč za peterimi nasipi, v divjih puščavskih gorah, kamor malokdaj kdo zablodi. Kraljica vsakega gosta prijazno sprejme in ga s svojimi čari omreži. Osrečuje ga, dokler se ga ne naveliča, nato zavrženec od gole ljubezni v kratkem sam umre. Če se komu izjemoma posreči uiti, se pozneje gotovo sam vrne k njej, da v njeni bližini od ljubezni izdahne. Mrtve ljubimce dá kraljica metalizirati in hraniti v vdolbinah svoje slavnostne dvorane. Tako se maščuje nad civiliziranci, ki prodirajo v njene skrivnosti.

Iz dela zveni komaj čuten simbolizem, namigujoč na žrtve, ki jih stane Francijo saharska kolonijalna posest, njeno vzdrževanje, počasno utrjanje in širjenje. A tudi brez vsakega simbolizma je delo samo ob sebi dovolj zanimivo in zadostno utemeljeno. Razen Flaubertovega realizma in Lotijevega romantizma je v knjigi tudi precej učenjaštva, kakršnega je A. France toliko natresel po svojih satirično zgodovinskih romanih. To učenjaštvo pa ni vselej tako fino kakor Franceovo, marsikod je dolgovezno, utrujajoče, prepodrobno, premalenkostno, prezunanje, igračkasto, neokreten pomoček, ki naj zviša verjetnost včasih precej drznih prizorov in zaključkov. Po vsej priliki sprejmó Slovenci prevod tega svetovno priznanega dela z dostojno spoštljivostjo, brez pohujševanja in strogih obsodb, a človek bi stavil glavo, da bi ta roman kot izvirna slovenska knjiga ne našel ne založnika ne milih presojevalcev, ker bi se našim kritikom zdele premnoge stvari muhasto natrpane in bi jih učenjaštvo po pravici odbijalo. Če bi bil Benoit Slovenec, bi moral dovoliti, da mu rokopis pošteno oskubejo in še potem bi mu kritika roman zmrcvarila kot slovstveno zmašilo. Saj se je podobno zgodilo celo Flaubertu v Franciji, ko je njegova „Salambô“ prvič izšla.

Prevod je lep in gladek, besedišče zadovoljivo, vendar se je vteplo vanj tudi precej jezikovnih ohlapnosti in tiskovnih pomot. Netočnosti so redke, n. pr. str. 106.: „Nikdar ji ni bilo treba popravljati, ker se ni nikdar zapustila (smisel zahteva: prepustila). To je edina ženska, ki ji je uspelo, da je razločila (smisel vpije: ločila) dve stvari, ki se ne dasta razmotati, ljubezen in poltenost.“ Francoski citat iz „Andromahe na str. 158. bi bilo treba prevesti, kakor so prevedeni vsi drugi citati; saj je vendar vsa knjiga prevod iz francoščine. Naši slovarji po krivici dopuščajo *ginjenost*, *ginjenje*, *ginljiv* poleg *ganjenost*, *ganjenje*, *ganljiv* in *genljiv*; v tej knjigi se bere tudi *ginjen* (prav: *ganjen*, str. 117.) od glagola *giniti*, ki ga (146) res srečamo namesto edino pravega *ganiti* ali *geniti*: „Bi me bil globoko v srce *ginil* ta verz.“ Precej omahljivosti opažamo v rabi črke *l* in *lj*: *zagrljen* (24, 70) namesto *zagrljen*. In narobe: *žuželjka* (5) namesto *žuželka*; *od moljka* (68) namesto *od molka*; *zaposljen* (126) namesto *zaposlen*, ker ta mlada oblika ne dopušča mehčanja, ki bi drugače moralo biti temeljitejše: **zapošljen*; *škiljast* (129) namesto *škilast*. *Notri* stoji namesto *noter*: „*pride notri*“ (71), „*Zakaj ste pustili notri* leoparda?“ (162). Nepravilna sklanja: *pred čemer* (4, namesto: *čimer*); *pesti kolesa* (89, namesto: *pesta* ali *peste*); „*ta kraj* (prav: *tega kraja*) niso zagrnili valovi“ (90); „Pod obokom *razsvetljenem*“ (prav: *razsvetljenim*, 112); „*nisem nikomer* (prav: *nikomur*) povedal“ (128); „*jo* (prav: *je*) ne smem dražiti“ (136). Glagolski izrodki: *povešujoč* (prav: *povešajoč*, 10); *ugasujoč* (prav: *ugašajoč*, 73); *jutri večerjam* (prav: *bom večerjal*, 136); *ugašnjene* (prav: *ugašene*, 159); *sva minila* katero (prav: *sva šla mimo* katere, 159); *zapovedajoč* (prav: *zapovedujoč*, 176); *rezajoč* (prav *režoč*, 188). Ali bo po tujih vzorih zmagal tudi pri nas ne-

pravilni določnik za glagoli zaznavanja; „me je videl *nadaljevati*“ (prav: je videl, da nadaljujem, 38); „sem jih videl *prihajati*“ (prav: sem videl, da prihajajo, 93)? Raznoterosti: tem *boljše* (prav: bolje, 155); *ladija* (prav: ladja, 12 in drugod.); *kamelin* (prav: kamelji) hrbet (19); *vsaki* (*vsak*) dan (21); ki *ga bom vama* (ki *vama ga bom*) pokazal (86); *vjela* (*ujela*, 158); po mojem vstopu v *samostanu* (*samostan*, 44); s Morhangem (z, 59); z (*s*) tenko plastjo (102); *surovo* (*sirovo*, 70); *surovost* (*sirovost*, 105) i. dr. Andrej Budal.

Ernst Ottwalt: Jer oni znaju šta čine. Roman o nemačkom pravosodju. Prevedel iz nemščine Nikola Mirković. Izdanje „Nolit“ v Beogradu. 285 str.

Danes zajema Nemčijo val šovinističnega barbarizma, ki z brezobzirno, neupravičeno krutostjo zatira vse, kar nasprotuje miselnosti nekronanemu monarhu tretjega carstva. Ta roman nemškega pravosodja nam razkriva marsikatero zagonetko tega preobrata v Nemčiji. To je roman, ki razgrinja v svoji tendenčni zasnovi v osebi sodnika Wilhelma Dickmanna sistem vsega nemškega pravosodja po vojni in je zaradi svoje objektivne, globoko zajete realne vsebine tako učinkovit, da ga lahko uvrstimo med najodličnejše zgodovinsko-socialne romane povojne nemške literature. Kakor nam Sinclairja Lewisa roman Ann Vickers odkriva vso laži-humanost ameriškega kaznilničnega sistema, tako nam v tej knjigi sodnik Dickmann, ta odlični zastopnik nemške visoke družbe in slep organ nemškega paragrafa, razkrije vso tragiko zastarelega pravosodja republike in skozi te zakone vso jalovo brezbržnost republikanskih *vlastodržcev*, ki niso znali ustvariti iz cesarstva resnične republike. Nemško plemstvo in vsa nemška elita sta še vedno živela v cesarski Nemčiji, na nemških univerzah se je tudi v republiki še vedno gojil duh burševstva, industrijski in zemljiški baroni so še vedno pošiljali vdanostne brzozjavke odstavljenemu monarhu, vsi pozabljeni maršali so še vedno paradirali v cesarskih uniformah in nemški sodnik Dickmann, ki zastopa v romanu vso nemško justico, vidi v republiki ponižanje rajha in v njem je še vedno vsa oholost protežiranega razreda, kakor v tistem nemškem poslancu, ki je ob priliki, ko so vstopili v parlament zastopniki nemškega delavstva, vzkliknil: Hier riecht's nach Pöbel! In tako se zgodi, da obsodi Dickmann brezposelnega in sestradanelega delavca, ki je vzel iz razbitega izložbenega okna klobaso, na sedem mesecev zapora. Sedem mesecev zapora, ker je bil človek lačen! Sedem mesecev zaradi ene klobase! Ne, ne zaradi klobase — temveč zaradi motenja javnega miru in reda! To je velika razlika! Kadar danes lačen človek samemu sebi pomaga s tem, da prazni izložbe, sta javni mir in avtoriteta države v nevarnosti. Zakaj ni obtoženec prosil? Stoj! Prosjačenje je prepovedano. Kaznuje se s kaznijo do štirih tednov!!! Nemško pravosodje se ne vprašuje po vzroku brezposelnosti! Nemški sodnik ne pozna biološkega pojava lakote! Nemški sodnik sodi po danem zakonu in nemški sodnik se ne bo mučil z vprašanjem, ali je ta zakon dober ali slab. Kazen mora biti! Po nemških zaporih sedi vsak dan po 45.000 ljudi...

In tako obsodi Dickmann po zakonih republike brezposelnega delavca na sedem mesecev strogega zapora, grofa Bornina, ki je v svoji hosti nevarno obstrelil kmeta samo zato, ker je šel po njegovi lastnini, pa oprosti. In sodišče nemške republike sodi nemške delavce v Porurju, ki jih je glad pognal na cesto, da so zapretili s pestjo industrijskim baronom: tri smrtne obsodbe, ostali